

ԱՌԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐԾՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Կը հրատարակուի ամէն երեքշաբթի: Տարեկան գինն է 4 1/2, վեց ամսուանը 2 1/2 մէծիւնի: Կանխիկ, և հետո 30 փարա: Խմբագրութեան և բաժանորդագրութեան վերաբերեալ նամակներ ուղղուելու են առ Մր. Հ. Ս. Պարսիմ, Կ. պոլիս, Ամերիկացի խան:

ՀԱՏՈՐ 38.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅՈՒԼԻՍ 21, 1885

Թի 29

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Շուրի ձորը: — Ծառայել երկու տարանց: — Քրիստոնէութիւնն է Մատակարար: — Գիտութիւն: — Հին և նոր կրօնական գործիքներ: — Ժամը կրի-նիչի: — Ծառայելու տղայը: — Տեսնողը տղայը: — Նշանաւոր կանայք: — Վիճակագրական: — Պիտանի բանը: — Նամակներ: — Ազգը: — Քաղաքա-կան լուրեր: — Ստալի գիտեր:

ՇՈՒԲԻ ԶՈՐԸ

«Թէեւ մահուան շուրի ձորին մէջ անդամ բաժնի» իբր թէ հաւատացեալը չերագոր իւր քայլերը երբ կը մոտենայ մահուան, այլ տակաւին հանդարտութեամբ կը բաժնի Աստուծոյ հետ: Բաւել կը նշանակէ անյողդողդընթացը հոգւոյ որ գիտէ իւր ճամբան, գիտէ անոր վախճանը, կ'որոշէ հետեւիլ այն ճամբուն, կը ըզզայ բոլորովին ապահով, և ուստի է կատարելագոյն խաղաղ և առանց վարանման: Մահամբռնութեամբ յուզմամբ չի թրթռէ, չի ջնջւում, չի լարւում, իբր թէ վախճան լինէր, և ոչ կը կանգնի անշարժ իբր թէ ոչ եւս կ'ուզէ յառաջ ելլալ: Եւ շուարած և ոչ անցած, և ուստի կ'ընթանայ իւր նախնի հանգարտ քայլերով: Գիտելի է նաեւ թէ նա չէր քննէ ձորին մէջ, այլ բաժնի փառքով կ'անցնէր, և կ'ընթանէ ի լոյս անմահութեան: Չենք մեռնիր, միայն կը ննջենք զարթոնալ ի փառք: Մահը չէ բնակարան, այլ մուտք, ոչ թէ վախճան ընթացքի՝ այլ անցքի յայն:

Մահուան շրջանը կոչուած է Յո: Փոթորիկը կը գոռայ լեռան վրայ, բայց ձորն է տեղի հանգարտութեան, և այսպէս յոյժ յաճախ Բրիտանիայի վերջին աւազը նորա ողջոյն ընթացքին խաղաղագոյն մասն կ'ըլլան: Խորատեւիլ և ամայի է լեռն, բայց ձորն առատաբեր է սակեփայլ խորձերու, և բազում սուրբեր հնձած են աւելի երջանկութիւն և զիտութիւն երբ մօտ էին մահուան քան որչափ երբէք զիտացած էին մինչ կ'ապրէին:

Նաեւ չէ այն «ձոր մահուան» այլ «մահուան շուրի» վրան զի մահուան էութիւնը վերացուած է և կը մնայ միայն շուրի: Ոմն ըսած է թէ երբ շուրի կայ, պարտ է յոյս գտնուի տեղ մը, և այնպէս է: Մահը կը կեանայ առնելու ճանապարհին, յորում պարտինք ճամբորդել, և լոյսն երկնից ծագելով անոր վրայ կը ձգէ աւոր շուրի մեր ճամբուն վրայ: Ուրախանանք ուրեմն որ անգին լոյս կայ: Ոչ ոք կը վախնայ շուրի վրան զի շու-

րը չկրնար վայրկեան մը իսկ խափանել ճանապարհը: Գայլին շուրի չկրնար խափանել, սուրին շուրի չկրնար սպաննել, մահուան ստուերը չկրնար սպաննել զմեզ: Ուրեմն չվախնանք:

ՍԲԵՐՃԵՆ

ՇԱՌԱՅԵՆ ԵՐԿՈՒ ՏԵՐԱՆՑ

«Մարդ չկրնար երկու տերանց ծառայել» կ'ըսէ մեր Տէրը: Եւ սակայն բազմաթիւ մարդկան կը փորձեն լուծել զայս կատարելութեամբ: Այս ուղղութեամբ ի գործ դրուած ջանքը արդիւնք ունի գարուց մէջ կը զլուսնենք կեղծ հոգեւորութիւն մը որ առնէ իր զայն փորձաքննութիւն, երկեղեցւոյն յորում յառաջ եկած է, և ընդհանուր աշխարհին Տէրոջ խօսքը այս է որ բացարձակագոյն խղ-ուին յարաբերութիւնը այս աշխարհիս աստուծոյն հետ՝ որ կ'իշխէ մարմնայ միջոցաւ, և ըլլայ ամբողջ և կատարել նախնիս Աստուծոյ: Եւ ինչպէս հոգւոյ միջոցաւ: «Եթէ Եհովան Աստուած է՝ անոր ետեւէն գացէք»: Չկրնար ըլլալ միջին դիրք: Այս կէտին նկատմամբ Աստուած չենք զիջում: Այսու ըսել չենք ուզեր թէ Աստուած չընդունիր որեւիցէ մէկը որուն մէջ մեզք կայ, որեւիցէ մէկը որ լիովին և կատարելագոյն զատուած չէ մարմնայ ցանկութիւններէն: զի այդ կշռով պիտի մերժուէր ամէն ոք որ կը ջանայ ծառայել անոր: Ահա հոն տարբերութիւն կայ ի մէջ անկատար ծառայութեան և կամովին ծառայելու երկու տերանց, կամովին իրաւաւոր լինելու աշխարհի, մարմնայ և Մատանային հետ: Այս երկու-տեւիլ ի ծառայութեան Աստուծոյ, այս ողի իրաւաւորութեան, այս կեղծ հոգեւորութիւն՝ առարկայ եղած է Աստուծոյ բարկութեան առմէն գարուց մէջ և ամէն անտեսութեան տակ: Նաեւ, այն է ճանապարհ մահուան ամէնուն որ կը քայլեն անոր մէջ: Կը խաբէ և կը պատրէ ի կեանս, և անոր վախճանը մահ է: Աստուծոյ պաշտօնը և ծառայութիւնը մեր բնական բաղձանաց և աշխարհային նպատակաց հետ միայնել և ներգտնակել՝ նշան է կեղծ հոգեւորութեան: Մարդիկ որոք սէրը պաշտէ՝ միշտ կը ջանան հաճեցնել երկու տէրեր: Կը բաղձան հաճելի ըլլալ Աստուծոյ՝ և միեւնոյն ատեն խնայել մարմնայ և յագեցնել զայն: Աստուածաշունչը առատ օրինակներ ունի

այս սկզբունքը լուսաբանելու համար: Բազմաթիւ մէկ կողմանէ՝ կատարեալ օրինակ է երկու տէրանց, որ կը ջանայ պահել իւր դիրքը նկատմամբ Աստուծոյ՝ և միեւնոյն ատեն զոհանքով զիտակ և լեցնել իւր արկ-ըրը Աստուծոյ թշնամոյն սակովը: Աստուծոյ վախը և ազան ցանկութիւն աշխարհի վայելանքը կը մարտնչ-չեն ի նման, և նա ջանայ կարգադրել իրաւաւորութիւն մը: Կ'ուզէր հաճելի ըլլալ Աստուծոյ, և սակայն զիտակ էր զրկուիլ աշխարհի առաւելութիւններէն և հաճոյքներէն: Տեսաւ արդարութեան օգուտներն, բայց չուզեցաւ թաշտել անցնել բոլորովին Տէրոջ կողմը: Կ'ուզէր ապրիլ նրման մեղաւորի և սակայն մեռնիլ իբրեւ սուրբ: Փորձ էր այս՝ լուծել երկու տերանց ծառայելու խնդիրն: Գիտենք թէ ինչ եղաւ նորա բաժնիը: Մովսէս՝ միւս կողմանէ՝ տեսաւ թէ եթէ երբէք պիտի ծառայէր Աստուծոյ, պարտ էր թողալ ոչ միայն զիտագոյն այլ նաեւ զհաճոյն մեղաց և զհարստութիւն իւր Եդիպական ժառանգութեան: Երբ տեսաւ իւր առաջն երկու ճամբայ չգտնողական կատարել իւր ընտրութիւնը, Յեսուայոյն խնդիրը յառաջ կը բերէ հրաժեշտի ուղեւորութիւն մէջ զոր խօսեցաւ Իսրայէլի որդւոյ, «Վերադառնալ այսօր թէ ո՛վ պիտի պաշտէք»: Այս էր խնդիր Եդիպի վիճարանութեան: Արարութեան կարմիր լեռան վրայ, Բաճաղ և Եհովայ չէին կրնար բաժնիլ իրենց մէջ Իսրայէլի սրտին դահը: Եթէ Եհովան է Աստուած՝ նա պէտք է պաշտուի և Բաճաղ մերժուի: Եթէ Բաճաղ Աստուած է՝ ծառայեցէր ուրեմն անոր և ի բաց մերժեցէր Եհովան բոլորովին: Նախապէս որդի Յերոբոամի օրերէն ի վեր Իսրայէլ ջանացած էր պաշտել զՎաստուած և միանգամայն ծառայել Բաճաղի: Եհովային զուտ ծառայութիւնը Բաճաղի պաշտաման հետ համաձայնեցնելու այս յամառ հակամարտութիւնն էր պատճառ՝ որ զանազան դարձներու համար երկարատեւ և երկայնամիտ ջանքերէ ետեւ Աստուած մասնեց զանազան դերութեան: Չենք կարգար թէ յիս գե-րութեան նորա այլ եւս գարձան կռապաշտութեան, բայց երկու տէր ծառայութեան և զմամնայ պաշտելու սկզբունքը երկուեցաւ Փարիսեցիութեան և ձեւակաւութեան մէջ զոր մեր Տէրը դատաւ յերուսաղէմ երբ ե-

կաւ, և զոր խախտ պատարակեց: Աստուծոյ ծառայելու մեծ ցոյց կար. բայց անոր տակ և անոր հետ կար «չար ուղք» ազան և մարմնական իղձ վրան աշխարհի հարստութեան՝ հաճոյքի և իշխանութեան:

Կրնանք համարձակիլ ըսել թէ այս կեղծ հոգեւորութիւն, այս ջանք՝ ծառայել երկու տերանց՝ արտաքրուած է Բրիտանիական Եկեղեցւոյ սրբա-դոյն և աւելի հոգեւոր կազմաւորու-թեանէն: Ոչ ապաքին այս երկու տե-թիւն նկատմամբ Աստուծոյ և մա-մնային է մեր անեծքն և անդամա-լուծութիւնն այսօր: «Մարմնոյն ճը-րագը աչքն է. ապա եթէ քու աչքը պարզ է, բոլոր մարմնիդ լուսաւոր կ'ըլլայ. բայց եթէ քու աչքը վատ է բոլոր մարմնիդ մութ կ'ըլլայ: Մարդ չկրնար երկու տերանց ծառայել. քանզի կամ զմեք պիտի առէ և մի-սը սիրէ, կամ միայն պիտի յարի և միւսը պիտի արհամարհէ. չէք կրնար ծառայել Աստուծոյ և մամնային:»

Ինչ ըսենք այս բաներուն: Մամ-նան կը հարստացնէ իւր հազարաւոր-ներն, և զիտաց կը մասնէ տան հազարաւորներն: Հեռու թող ըլլայ որեւիցէ անեծք՝ որ է ծառայ Աստուծոյ եկաւ «քակել Մատանային գործերը»: ջանալ իրաւաւոր ըլլալ Մատանային հետ՝ որ աշխարհիս որեւիցէ մասին մէջ նա իշխէ Բրիտանիայի հետ:

ՔՐԻՍՏՈՆԵՒԹԻՒՆ Ի ՄԱՏԱԿԱՍՏԱՐ

Չափազանցութիւն չէ ըսել թէ և ոչ մի ազգ՝ ի բաց առեալ թերեւս զճարտ-նացիս՝ ըսած է այնչափ յառաջադիմու-թիւն, և ցուցուցած է այնչափ աշխոյժ վրան զարգացման ի քաղաքակրթութեան և ի քրիստոնէութեան սրջափ Մատա-կապարցիք՝ մանաւանդ Հափա ցեղը՝ անչեւաք քան ամայ մէջ: Նախորդ թա-գուհւոյն՝ Ռանապալանա Բ ի ի գահ բարձրանալէն ի վեր հակադիման քայլեր տանուած են ընկերական, քաղաքական, և կրօնական յառաջադիմութեան մասին: Իշխողը քաջալերած են քաղաքակրթու-թեան արտաբաններն: Ժողովուրդը ու-նին լուս բնակարան, հազուադէպ և սնունդ: Տուներն աւելի լուս և լուսաւոյն նիւ-թերով շինուած են, քաջ զարգարուած և լուս յարգարուած են ազգի շինուած բնիկ կարասեօք: Քաղաքակրթութեան տիրարն կրող զարգարանք յաջորդած են կրօն և յաճախ սրբաւոր գուշով զար-գարանաց որք կը շինուէին քան տարի առաջ, և սակերիչք տաւոր դրօշակով կը գտնեն: Առաջադիմութեան, որմնադիրք, երկաթագործք, կաշիագործք և դեր-ձակք եւս ուսած են պատրաստել վա-

հառք որք անպատուաբեր չափով լինէին Անգղիոյ դործաւորաց, մինչ մայրաքաղաքին լուսագոյն չէնքերը անպատուութիւն չափով լինէին աշխարհիս չքեղագոյն քաղաքին:

1875էն ի վեր մեծ քայլեր առնուած են ի մասին բարոյական և հոգեւոր յառաջագնացութեան, և բնակչաց բնակարան վիճակն մեծապէս բարելոքեալ է եւրոպացի միախնայողաց անոնց մէջ հաստատուելով: Բոլոր այս գաւառաց մէջ ժողովրդեան վրայ նախապաշարմանց ազդեցութիւնը ակարացած է: Բազմաթիւութիւնը եթէ բոլորովին չէ ջնջուած գէթ յոյժ հազուագիւտ եղած է, և մաքուր ողջորար սովորութիւնը յաջորդած են նախկին աղտոգորութեան և անհանգրտութեան: Հմայութիւն և դիւթութիւն գրեթէ բնաւ չեն լուրի: և ժողովուրդը՝ իրր ամբողջութիւն մը նկատուելով, կըրնայ ըստել թէ անուանապէս Գրիստոնեայ է:

Կատարեալ փոփոխութիւն մը կրած է այս ժողովուրդը զէպի լաւն՝ անցեալ մի քանի ամաց մէջ: Փափաք կը յայտնեն վասն բարեփոխման, և յառաջագնացութեան ոգին կը մղէ զանոնք: Անոնց տուններն ոչ եւս փոքրիկ աղտոգոր տնակներ են միայն մէկ սենեակով որ կը ծառայէր ամէն պիտոյն: Նոքա ջանացած են ընել իւրեանց եկեղեցիներն թէ՛ արտաքին երեւութով և թէ՛ ներքին զարդարանք արժանի պաշտաման որ կը կատարուի անոնց մէջ. և անոնց հագուստը ոչ եւս փոքր կտոր մը իւզրտ փաթիթ կամ քուրձ է, այլ այս մասին եւս նոքա ջանացած են հետեւել եւրոպացաց: Այնպէս որ կիրակի օր մը լաւագոյն շինուած եկեղեցիներէն միայն մէջ օտարական ոք ոչ միայն պիտի չըտեսնէ իւր ճաշակին խորշի թան մը, այլ լաւ հագուած երկրպագուաց մէջ պիտի գտնէ նոյնչափ կարգապահութիւն և ճանաչումն պատշաճից որչափ կը տեսնէ յԱնգղիա:

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Գիտութիւն և իմաստութիւն կը տարբերին: Գիտութիւնն է մտաւոր հարստութիւն. իմաստութիւնն է մտաւոր զօրութիւն: Գիտութեան մարդիկ չեն միշտ իմաստուն. իմաստուն մարդիկ չեն միշտ գիտուն: Գիտութիւնը կ'օգնէ տալ իմաստութիւն, բայց իմաստութիւնը միշտ չընկերանար գիտութեան: Կ'ըսուի թէ Յակոբոս Ա.՝ թագաւոր Անգղիոյ՝ գիտուն մարդ էր, բայց անտարակոյս իմաստուն մարդ չէր: Փ. Վ. Բոլըրդը՝ օրն՝ հռչակաւոր Անգղիացի քարոզիչ լաւ կը բացատրէ այս տարբերութիւնը: Կ'ըսէ. «Որոշեմք իմաստութիւնը երկու բաներէ. նախ տեղեկութեան: Այլ բան է լաւ տեղեկութիւնը և այլ ըլլալ իմաստուն: Բազում գիրքեր կարդացած ըլլալ, ամբարել անթիւ գիրքեր լայնածաւալ յիշողութեան մը մէջ — յայտն չկայանար իմաստութիւն: Գիրքեր չեն տար զայն. յաճախ դառնաղայն օրով ծառայութիւնը չեն բերեր զայն: Բազում սրտաբեկութիւնը կրնան կրուի իւր արդիւնք կենաց սխալմանց և վրիպանաց. և սակայն կարելի է որ մարդիկ ըլլան ոչ աւելի իմաստուն քան սրչափ էին առաջ: Միեւնոյն փորձութեան առջեւ կ'ընան որպէս ինկան առաջ: Ուր կը սխալին յերիտասարդութեան, կը սխալին դարձեալ ի ծերութեան: Տխուր ճշմարտութիւն: Որ միշտ կը սորվին,՝ կ'ըսէ Ս. Պոլսոս, «Եւ երբէք չեն կրնար հասնիլ ճշմարտութիւնը ճանչնալու»: Որոշէ իմաստութիւնը, դարձեալ, տալանդէ: Ունենալ փայ-

լուն կարողութիւններ չէ այն իմաստութիւնը զոր խնդրեց Սոլոմոն: Իմաստութիւնը աւելի կը պատկանի սրտին քան թէ մտաց: Մարդկային սեռէն իմաստունագուհից ոմանք եղած են այնպիսիք որք հազիւ հնուացած են իւրեանց տուներէն, կարգացած են քիչ և խորհած են շատ: «Տուր ինձ,՝ ըսաւ Սոլոմոն, «Իմաստուն սիրտ,՝ — սիրտ մը որ կը մըտած է կենաց վրայ ոչ թէ խօսելու համար անոր վրայ իրեւ ճարտասան, և ոչ ստեղծելու անսական դրութիւններ, այլ որպէս զի սորվի որպէս պարտ է ապրիլ և որպէս մեռնիլ»:

Գիտութիւնը կը ստացուի ուսանելով. իմաստութիւնը՝ խորհելով: Գիտութիւնը կու գայ դրսէն. իմաստութիւնը՝ ներսէն: Գիտութիւնը ստացում է. իմաստութիւնը՝ աճում: Գիտութիւնը կրնայ մտնել, և ուստի կորսուի. իմաստութիւնը մասն է բարուց, և ուստի կը մընայ յաւիտեան: Այս երկու ստացումք են մեծապայքն զորս որեւիցէ մարդ կրնայ ունենալ: Այս երկու տուրք են մեծապայքն զորս որեւիցէ ոք կրնայ տալ իւր զտակաց: Եւ մեր ժամանակաց մէջ գրեթէ ամէն տղայ կրնայ տալ իմաստուն մը ստանալ զոնոնք: Աղքատագոյն ծնող կրնայ տալ իւր զաւակաց՝ աղքատագոյն տղան կրնայ ստանալ ինքնին՝ զոր ինչ Սոլոմոն ընարեց:

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԿՐԱԿԱՊԱՇՏ ՊԱՐՍԻԿՆԵՐ

Ուր կայ կրակապաշտ Պարսիկ ժողովուրդ, հոն կայ անշուշտ կրակատուն կամ ատրուշան մը, մի կամ աւելի լուսութեան աշտարակներ: Այսպէս կ'անուանեն Պարսիկ տեսակ մը բոլորակ շինուածներ, քան կամ երեսուն ոտք բարձր, և իւր իննսուն ոտք լայն: Ասանցմէ կը տեսնուին գեղեցիկ պարտէզներու մէջ Մալապարի բլրոյն գագաթին ի Պոմպայ, նաեւ ուրիշ տեղեր: Երբ կըրակապաշտ Պարսիկ մեռել մը կը տարուի թաղման, խուրձ խուրձ անգեղք, որպէս թէ ամպերուն մէջէն ելելով, կու գան շարուիլ այն աշտարակաց պատերուն վրայ, մինչ դեռ յուզորակաւորք հասած չեն դեռ թաղման տեղը: Մեռելը չթաղուիլ, մինչեւ հասնի իւր տեղը, կարճ ճառեր, որ Զրադաշտիւնը կը կարծուին, կարգացուին մեռելոյն դագաղին վրայ որ երկաթէ է և ոչ փայտէ, վասն զի փայտն, իբրեւ նուիրական նիւթ կրակի, չգործածուիլ դագաղի համար: Մեռելը կը սափուի չոր ոգիներէ սա զարմանալի երկրպով: Ծուռն մը, եթէ հնար է չորս աջօր,՝ այսինքն՝ տրտեւանանց երկու կողմը երկու դեղին բիծերով, կը բերեն և կու տան նմանայիլ մեռելոյն երկոյ կամ չորիցս: Ինչո՞ւ համար: Պարսից քէշին երեւելի օրէնսգէտները թողած են այս խնդիրն անորաւ: Իմանք կ'ըսեն միայն թէ չունը, որ նուիրական անասուն է, կ'առաջնորդէ հոգեւոր զէպ յերկինս, և այս պատճառաւ երեք օր կը սպասէ դիական քով: Երբ յուզարկաւորք կը կատարեն իրեանց գործը, և հետզհետէ սակրտուն, մաքուր և չոր, կը նետուի հասարակաց փողը, որոց շուրջը կան, տղայոց, կանանց և արանց համար քարէ տախտակներ երեք կարգ, որոց վրայ կը դրուին դիակներ: Ի տարեգարձին ազգականք մեռելոյն կը ժողովին դարձեալ աղովելու. այս անգամ տանք սենեակներէն միայն մէջ որ լուսացուած և սրբուած է և զարդարեալ պէսպէս ծաղիկ և սրբուած, որոց «սուրբ անուշահոտութիւնը» կը զարթնցանք աղովնուց եւսանդ մաղթանք ընել մեռելոյն համար ամենայն ծանրութեան:

Թեոմ, հանդարտութեամբ և պատկառանք: Մեռելը համար բաւական է այսպիսի. գանք հիմա խօսիլ համառօտութեան Պարսից վրայ: Կրակապաշտ Պարսից թիւն է միայն հարկեր հապար: Պարսկաստանի մէջ եղաւ կոշուած դաւաճին մէջ միայն կան և անոր մօտ տեղեր, և Գեհրան սակաւք ոմանք որ Ծահին պարսկապաշտներն են: Կրմանու գաւառին մէջ, ուր ժամանակաւ բազում էին, և ուր կը դիմեն դեռ Պոմպայի կըրակապաշտը խնդրելու վարդապետութեան և վարուց վերաբերեալ տարակաւական խնդրոց համար, հիմա շատ քիչ կրակապաշտ կայ. ոչ սակաւ ատրուշաններ մնացած են հոն աւերակ: Կրակապաշտ մը չկրնար վարել խոգաբար աղտոգոր կեանք, որուն կը համբերէ չինգիլը: Կրակապաշտը կ'ուստէ լաւ քան չինգիլը, չինգիլը իւր բոլոր ընտանիքը խցկան մը մէջ. թող զայս, անոր կինը, և այս է կրակապաշտ կանանց տկարութիւնը, կը սիրէ պնդիլ ոսկեհոս հանգեթիւք և տկանակապ զարդերով: Կըրակապաշտը կը գինուորին իրեւ վարձկան թողութեան: Կրակն է անոնց նուիրական տարրը, բայց, թէպէտ կրակին սրբութիւնը կ'արգելէ զանոնք ծխել, չարգելի սակայն գործածելէ հրացան: Պոմպայի մէջ կրակապաշտը արագ հարստացան և բարձրացան, շահելով մեծ գումարներ արժէթից գործերով, սեղանաւորութեամբ, և մանաւանդ Անգլիայի զօրաց պաշար տալով: Այս հարուստ Պարսից գլխաւոր պարծանքն է անոնց առատ ողորմածութիւնը. քան զնոսա զուարթ տուող չկայ աշխարհի վրայ, և չեն ընէր ամենեւին խորութիւն իրենց ժողովրդեան կամ չնդկաստանցուց և օտարաց մէջ: Իւր առատաձեռնութեամբ համար գլխաւորապէս կը յիշուի Արտաշիւր Հորմաճի Վասիա, որ բաւական առեւտրոյ մեծ վնասէն ետք օգնեց ոչ սակաւ կրակապաշտ ընտանեաց, որ յանկարծ ինկած էին հարստութեան յաջգաւորութիւն: Բայց մանաւանդ Ճամէշի Ճիւրիւկայ եղաւ աշխարհածառնութիւն կարեկցութեամբ: Իրանաւայի սովելոց, Գաղիոյ ողբելոց, Խրիմու Այրեաց ընկերութեան և ուր որ կը տեսնուէր կարօտութիւն օգնութեան, կ'օգնէր անյապաղ և անվրէպ: Կրակապաշտը ընդհանրապէս չեն հասկնար իրենց աղօթմանաւորութիւնը: Արգարեւ անոնց նուիրական գրոց կորուստը որ եղաւ, ինչպէս կ'ըսէ անոնց տաւաղութիւնը, բարեպաշտներու թշնամոյն «Հոռոմին Անգլեպանդի» ձեռք, և սպա ձեռամբ Արարացուց գրեթէ ամբողջ, արգելք եղած է անոնց սորվիլ քաջ իրենց նախնի լեզուին զարուսթիւնը: Պարսք չեն տխրածիր որ օտար կրօնից կողմանէ դարձի վարձեր ըլլան անոնց մէջ: Երբ եւ կան Սաճան, շատ ոտտեր խօսեցան Բաճային, ըսին թէ կ'օրապաշտ են, և կատարեցին Հնդկաց փոքր փոքր արտաբողութիւնները զորս չհրամայեր Զրադաշտի կրօնքը, և երբ, իբր եօթին հարիւր տարի ետքը, Թանայի Բարթոկալցի ցիւք ջանային դարձուել զանոնք, կրակապաշտը ըսին անոնց ընդ կատակ, «Պատարտաւ երբ միտուել զալ կիրակի, բայց թող տուէք մեզ նախ որ մեր վերջին կրակի պաշտօնը կատարենք»:

Կառավարիչը թող տուաւ անոնց, և այն կիրակին իւր բոլոր պաշտօնէիւք հրաւիրուեցաւ ի ճաշ: Մինչ Գրիստոնեանք ընդ գինիս մտին, կրակապաշտը եւս անոնք կ'երթային կատարել իրենց կրակի պաշտօնը, բայց անոնք լաւ քաղաքէն դուրս երաժշտական նուագօք և պա-

րուք, և այնպէս զգուշութեամբ վարուեցան որ Բորգոկալցիք չիմացան տանց միտքը: Այսպէս հարկաւք ելելով խմորվին քաղաքէն, դաջին բնակեցան իւր քան միւս հեռու, և այլ եւս չըդարձան թանա, մինչեւ այն քաղաքն անցաւ Անգլիացուց:

ԺԱՄԳ ԿՐԻՆԻՉԻ

Լըպըն Թայմիլ գրուած նամակ մը ի պատեհ ժամու ուշադրութիւն կը հրաւիրէ ժամանակ հաշուելու նոր գրութեան որ յունուարի 15-ն սկսեց ի կիրառուել կրիսիչի Դիտարանը, և որ հարկաւ, սակաւ ինչ վերջը ընդարձակ փոփոխութիւն յառաջ պիտի բերէ ժամացուցական անուանակարգութեանց մէջ: Քանեւ չորս ժամերու բաժնուած օրը կը հաշուուի կէս գիւրդէն, և ժամերը ոչ եւս բաժնուած են տասնեակերկու ժամերէ բաղկացեալ երկու մասանց, այլ կը համարուին յաջորդապէս մէկէն մինչեւ քանեւ չորս: Ուստի փոփոխութիւնը կը սկսի այն կէտէն որ սովորապէս կը կոչուի ժամ 1 ըստ Եւրոպացուց, որ կ'ըլլայ այժմ ժամ 15 և որոյ կը յաջորդեն ըստ կարգին տասնեակորս, տասնեակհինգ, մինչեւ քանեւ չորս: Դարերով յարգուած որոշումն ի մէջ առաւօտու և երեկոյն այսու աւելորդ եղած է, զի այժմու կէս օրէն առջի ժամ 6-ը կը մնայ պարզապէս 6, և այժմու յետ միջառուր ժամ 6-ը կ'ըլլայ ժամ 18: Այս փոփոխութիւնը երկար տանէն ի վեր պաշտպանուած է գիտական հիմանց վրայ, և հաւանականապէս սիրով պիտի ընդունուի չոգեկանաց ընկերութիւններէ, որպէս նաեւ ուղեւորներէ: Երկար ճամբորդութեան մը ժամանակացոյցները՝ զոր օրինակ Լոնտոնէ ի Հիւսիսակղզին Սկոթլոնդ՝ առաւօտէն յետ միջառուր կամ հակառակն փոփոխութեամբ, երբեմն բաւական չընարեցուցիչ են: Նոյն փոփոխութիւնը հաւատարմապէս կը պատկանի պարբերական երեւոյթներու, որպէս են մալընթացութիւն և տեղատուութիւն ջրոց, և հետեւապէս գէթ բազում նկարմամբք նոր գրութիւնը պիտի օգնէ յառաջ բերել պարզութիւն և համառօտութիւն:

Գաղով կենաց սովորական գործոց, կը կարծենք թէ նոր գրութիւնը գէթ մէկ սերնդեան կենաց միջոցին գրեթէ բոլորովին անգործած ելի պիտի մնայ: Գործոյ կամ վրտանաց համար ամէն օր կատարուած ժամագրութեանց մասին չէ կարելի որ տարակոյս ըլլայ թէ որոշեալ ժամը կէս օրէն առաջ է թէ ետքը: Նոյնչափ քիչ հաւանականութիւն կայ որ ժամը ծին ճաշելու հրաւէր մը սխալ հասկցուելով առաւօտուն կարծուի, քան եթէ «Ժամ 20» նշանակուած ըլլար սոմոսին վրայ: Սոյն փոփոխութեան պաշտօնքը կ'ըսեն թէ այժմ գործածուած ժամացոյցներու տախտակները դոյզն ծախքով կրնան փոփոխուիլ այնպէս որ ջուրներն ժամանակը նոր գրութեամբ: Այս կրնար կատարուել միայն նկարելով տախտակին վրայ թուանշաններու երկրորդ շարք մը՝ այժմու գործածուած թուանշանաց ներսէն կամ դրսէն՝ որ տասներեքէն մինչեւ քանեւ չորս երթալ: Այսպիսի փոփոխութեան մը ծախքը չլինիլ առաւել քան 10 կամ 15 դահեկան, միայն թէ այդ փոփոխութեան օգտակարութիւնը տարակուսելի է: Այդպէս փոխուած ժամացոյց մը պիտի յայտնէր իւր տիրոջ թէ ժամը կամ մէկն է կամ տասներեք, թողլով նաև որոշել ի մէջ սոյն երկու կարեկցութեանց արտաքին և անկախ պարագայներու օգնութեամբ: Առանց թուանշանաց այդ երկրորդ շարքին, նա պիտի գիտնար

նոյնչափ ստուգել թէ երբ ցերեկ տեսնելու ժամացոյցը կը ցուցնէ՝ ժամը մէկ այդ ժամը տեսնեցեք կը կոչեն մանրախոյզը, իսկ եթէ առաջարկուի փոխել ժամացուցի տախտակներն աւելի ընդարձակացէս, նկարելով տախտակին վրայ քսանեւջորս ժամեր մէկ շրջանակի վրայ սրկէս նկարուած են այժմու տասներկու ժամեր, հարկ տրուի լինէր անիւ մը աւելցնել ժամերը ցուցնող սլաքին համար այնպէս որ անոր մէկ ամբողջ շրջանը տեսէր քսանեւջորս ժամ փոխան տասներկու ժամուց։ Եւ զայս կատարելու համար հարկ տրուի լինէր ընդարձակ վերաշինութիւն և վերակազմութիւն ժամացուցի մեքենայից։ Զիշդ ժամանակ այսինքն ետեւ ժամացոյց մը չկրնար ունենալ մեծագոյն արժանիք քան լինել գիւրդիթեռներով, այնպէս որ աղօտ լուսոյ մէջ կամ տկարացած աչքը կարելի ըլլայ ժամը հասկնալ և ոչինչ աւելի կ'օգնէ բերել այս ընտիր յատկութիւնը քան սակտակ տախտակ մը յստակ և լաւ բաժնուած թուանշաններով և յոյժ որոշ սլաքներով։ Սովորական ժամացուցի մը վրայ, ըստ այժմու շինութեան, թուանշաններուն բռնած ամբողջ տեղը դնուին ինչ նուազ է քան պարզով միջոցներուն բովանդակութիւնը. և եթէ հարկ լինէր նկարել քսանեւջորս թուանշաններ փոխան երկուստասնից, հարկ ուրեւիցէ միջոց պիտի մնար։

ԻՍԽԱՆՈՏ ԵՒ ՏՂԱՅԻ

Ի հաստատութիւն այնքան զոր մօտեւոր գրեցինք նկատմամբ ազգեցնութեան ծրարախօսի ի վերայ տղայոց, կը քաղենք հետեւեալը.

«Տղք. Տղքէն անուն Գաղիացի բժիշկը մասնաւոր գիտողութիւններ ըրած է նկատմամբ ծրարախօսի ազգեցնութեան 9-13 տարեկան 38 տղայոց վրայ։ Տղան յոյժ 22ին արեան շրջանը յայտնապէս խանգարած էր յառաջ բերելով սրտի բարախօսմ, անկատար մարտողութիւն, մտաց բթութիւն, և անյարգ փախուք ոգելից ըմպելեաց։ Տասներեք տղայոց բազմեանը ընդհատուեցան ունէր։ Արեան քննութեամբ տեսնուեցաւ որ 8ին արեան կարմիր գնդիկներն բնական քանակութեանէն սակաւ էին։ Տասներկու քին քթէն յաճախ արիւն կը հոսէր։ Տաւը կը քանգատէին թէ իւրեանց քուռը կը վրդովէր, և երկիւղով երազներ կը տեսնէին միշտ։ Չորս տղայոց բերանը վէրքեր կային և մին բռնուեցաւ հիւսածական ախտէն — որ յառաջ եկած էր, որպէս Տղք. Տղքէն կը հաւատար, արեան չափազանց տկարանալէն՝ որ արդիւնք էր ծխախոտի երկրորդամանակեայ և անշարժ գործածութեան։ Դեռահաս տղայոց վրայ աւելի որոշ փախուցաններ կ'երեւէին, և աւելի քիչ մնաց կրած էին անոնք որ լաւ կը սնանէին։ Տղայոց 11ը ծխած էին վեց ամիս, 8ը մէկ տարի, 16ն առաւել քան երկու տարի։ Տասներեւեկ տղան որը համազուեցան թողուլ ծխելը, վեցը վերստացան կատարելու պէս բնական առողջութիւն վեց ամիս, մինչ մտացեալք թեթեւ կերպիւ տկարութիւն կրեցին մէկ տարի։»

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏ ԿԱՅՄՐԸ

Գերմանիոյ Վիլհելմ կայսեր զբոսեղանի կանթեղը սրար իւզի կանթեղ մի է, այնպիսի ձեւով որոյ նմանը քարելի կանթեղներու ներմուծումէն ի վեր հազարէրէք կը տեսնուի Պերլինի խոնարհագոյն քաղաքացւոյն սեղանին վրայ։ Հետեւեալ դէպքը կրնայ բացատրել թէ ինչու քարելի կանթեղը կ'արգելուի

մուտ գտնելէ կայսերական պալատին պատմական սրահը, կայսրը՝ որոյ սրահ տնտեսական սովորութիւններն լաւ ծանօթ են՝ տարիններէ ի վեր սովոր էր կանթեղին պատրուի վրայ իջեցնել երբ կը գաղարկէր գրեթէ կամ կարգալէ, կամ երբ սենեակէն դուրս կ'ելնէր։ Երբ քարելի կանթեղներու գործածութիւնը վերջապէս ընդհանուր եղաւ, կայսեր սենեկապանը՝ Քրաուզէ՝ բերաւ հատ մը և դրաւ զայն գրասեղանին վրայ։ Հաւատարիմ իւր սովորութեան՝ նորա վեհախառ տէրը երբ գրելը վերջացուց պատրուի վրայ իջեցուց, և բնական հետեւութեամբ սենեակը շուտ լեցաւ անհանդուրժելի ծուխով որ մեծապէս ազգեց միտպետին ռեգոց և աչաց, և հարկ եղաւ բանալ դռներն և պատուհանները։ Քրաուզէն ի վերջոյ ինքնին խոսելով ըսաւ. «Ո՛հ, Ձեր վեհախառութեան շը յարմարիւր այս տեսակ կանթեղը»։ «Բայց ինչ պիտի ընենք, Քրաուզէ, արդեօք մեր իւզի կանթեղը ունինք վերստին։ Գիտես որ աչքերս աւելի տկար են այժմ, և պայծառագոյն լուսոյ կը կարօտիւն։» «Լաւ, վեհախառ Տէր, կրնանք նոր կանթեղ մը չինել տալ յոյժ մեծ պատուագով, այնպէս որ քարելիէն բոլորովին ազատենք։» «Յոյժ լաւ, Քրաուզէ, փորձենք։» Եւ Քրաուզէն հին տեսակ կանթեղ մը աւելելով հսկայական պատուագով մը չինել տուաւ անոր վրայ, և աւելցուց ազակեայ կանաչ ծածկոց մը, և ցայտօր նոր կանթեղը, հանգչալ ամէն նորաձեւութեանց կը պահէ իւր պատուոյ տեղը կայսերաց ժրագունին գրասեղանին վրայ։

ՆՇԱՆԱՌՈՐ ԿԱՆԱՅԻ

Մօտ տարիներու մէջ Անգլիոյ Նախարարապետաց գրեթէ բոլորը բարեբախտ եղած են ունենալով կիներ, որոց քաղցր խնամոց և համակրութեան մեծապէս պարտական եղած են իւրեանց իղձերն իրագործելու մէջ։ Անձնութիւնները զոր կը ցուցնէին կամուսինն ըստը՝ որ գեւե կ'ապրէ և կ'ամուսնին Պիգմիոսի, այնպիսի ինչ էր որ բնականէ դուրս կը թուէր։ Տիկին կ'աւտոմատնէր որ գրեթէ հասակակից է իւր ամուսնոյն, և որոյ միջոցաւ Մր. կ'աւտոմատնէր տկարացաւ գիւղական կալուածի մը և եկամտի որով կրնայ հանգիստ ասորիլ, կ'ընկերանայ իւր ամուսնոյն որպէս կ'ընէր տիկին Պիգմիոսի, մայրն ունէր իւր զինքը և ամուսնուր կ'ընէր իւր տիկինը որ ֆիզիկական պէս և մտաւորապէս նշանաւոր կ'էր։ Մինչեւ իւր մահը յամիւն 1869, ամուսնոյն մահուանէն չորս տարի վերջը, երբ 83 տարեկան էր, կրնար կարգաւ առանց տկնոցի և կը խօսէր 21 տարեկան օրիորդի մը եւ անդադմէ և աշխուժիւ։

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ

Անգլիոյ և Ուելսի մէջ 1884ին ծնելոց, ամուսնացելոց և մեռելոց արձանագրութեան համաւած է հետեւեալը։ Ամուսնութեանց թիւն եղած է 204,203, այսինքն, բոլոր բնակչաց իւրաքանչիւր 1,000էն 13ն ամուսնացած է անցեալ տարի։ Ծնած տղայոց ամբողջ թիւն է նոյն տարին 908,584, այսինքն՝ 465,527 արու, և 443,057 էգ. բոլոր բնակչաց վրայ հազանով կ'ընէ սա իւրաքանչիւր 1,000 մարդ 35 մանուկ նորածին։ Իսկ արձանագրեալ մեռելոց թիւն եղած

է նոյն տարին 551,951, որոց 274,185ն էր արու, 257,768ն էգ, որ կու գայ առ իւրաքանչիւր 1,000 բնակիչ՝ 19 կամ 20 մահաւ։ Ինչպէս կը տեսնուի ծննդոց և մահաց թիւերուն համեմատութեան, վերջիջեալ երկրներուն բնակչը տարուէ տարի կ'աճի 1.59 առ հարիւր։

ՊԵՏԱՆԻ ԲԱՆԲ

Ունեւորութիւն, նման չբաւարարութեան կը կարծանէ զբաղումս։ Ատելութեան ամենատոյգ նշանն է արհամարհանքն։ Համբաւն է դիւցազնական իրողութեանց և գործողութեանց հոտաւէտ իւզն։ Ոսկին չգործածուի իւր սպեղանի վերաւորեալ հողայն։ Խնդրին այն չէ թէ որչափ երկար պիտի ապրինք այլ որչափ լաւ։ Մի դատար մէկն առաջին տեսութեամբ։ Մանկութեան և երիտասարդութեան հմտութիւնն են տաղած ծերոյն խնամատեւեան շէնքին։ Սորվէ խնամութիւն այլոց յիմարութիւններէն։ Աշխատանաց ոգին է ճշգրտագիտութիւն։ Լաւ է լաւ խօսիլ, լաւագոյն է լաւ գործել։ Ներքին է ազնուագոյն վրէժխնդրութիւն։ Պահէ չափաւորութիւն ամէն բանի մէջ։ Միակ ճշմարիտ ազնուութիւն է առաքնութիւն։

(Արեւելեան)
Ա. Գ. ՍԱՆԳԻԿԵԱՆ
Ամերիկա

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՂՕՎՈՒՄ ԱԼԲԵ Ի Կ. ՊՈԼԻՍ
Փոքր Ասիոյ մէջ քարոզչութեան պաշտօնիւ այլեւայլ գիւղեր և քաղաքներ շրջագայած տեսնա, ցաւօք կը տեսնէի ամէն տեղ ընդհանուր անմարդութիւն որ մարդուս առողջութիւնը մեծապէս կը վնասէ։ Պոլիս լուսագոյն է այս մասին և բաւական բարեկարգ, բայց դժբաղդ փորձառութեամբ մը գտայ թէ անոք եւս կը գտնուին զղուելի վայրեր։ Մեր ճամբորդութեան միջոցին, անցագիրն Սամսոնի մէջ արձանագրել տալու անհոգ գտնուած լինելով, երբ հասանք ի Կ. պոլիս, մաքսատունէն գիտ տարին Ղօժաշ Ալէք ըստած վայրը, որ գետնի վրայ սենեակ մ'է և հազիւ յիսուն մարդ կրնայ պարուհակել ոտքի վրայ կանգնած։ Երկու կիսորտոց պատուհաններ ունի, բայց ներս մտնող մարդիկ սենեկին դարաշահութեան պատճառաւ այն պատուհաններուն առջեւ խանելով ներսը մաքուր օդ կամ լոյս մտնելը գրեթէ բոլորովին կ'արգելուի։ Սենեակը հազիւ վեց կոնգուս բարձրութիւն ունի, և դրանը զինացի պատին տնկիւնը միջուկ յատկացուցած են, այնպէս որ աղտեղութիւնը սենեկին մէջտեղը վազելով, տղմային դարաշահութիւն մը գոյացուցած է, ի սոսկալի ապականութեամբ։ Երբ առաջին անգամ Ղօժաշ Ալէք հրեցին դիւս, տեսայ որ հոն կար նաեւ Տրապիզունէն բերուած յիմար մը երկու ձեռքերը կապուած, որ ազտեղութեան լճին մէջ կը նստէր և կայնելով ոտքերովը աքացի կը դարնէր այնպէս որ դարաշահութիւն չուր շուրջանակի կը սրսկուէր, և տեղոյն ապականութիւնը տասնապատիկ կ'աւելնար։ Ամբողջ 10 ժամ այս սենեկին մէջ ըստ պատենէս վերջը զմեզ պաշտօնականաց

սենեակները տարին, և երաշխաւորի մը միջոցաւ այն գիշեր պանդոկ մը պառկելու բաղաւորութիւնն ունեցայ, բայց Ղօժաշ Ալէքին ապականութեան պատճառաւ արդէն բոլորովին անհանգիստ էի։ Հետեւեալ օրը դարձեալ դիւս տարին Պոլսը Զապիլիէ և նորէն վեց կամ եօթը պաշտօնականաց սենեակները երթալէ ետեւ, մէկ ուրիշ պաշտօնականի մը սենեակը տարուեցայ, ուր իւրեւ թէ քանի մը բոսլէն արձանագրութեան դարձը պիտի լինար. բայց ի գուր ժամ մը սպասելէս ետեւ պաշտօնականիւն առաջիցի որ իմ գործս լինցնէ, իսկ նա անմիջապէս գինուորի մը հրամայելով, դարձեալ գիտ նոյն Ղօժաշ Ալէքն միջոցին։ Այս անգամ տեսայ որ զազիր սենեակին մէջ յիսունէն աւելի անձինք կային ոտքի վրայ կեցած։ Բազմութիւնը շատցած ըլլալով և պատուհաններն հոն կայնողներէն դրեթէ գոցուած, արդէն սենեակը մութ և խոնաւ ըլլալով, այս անգամ ինձ թուեցաւ թէ ազտեղի լճակէն դրանտարկեալ լափող ապականութեան հնոց մը սկսած էր բռնկիլ։ Այն օրն ալ դարձեալ քանի մը ժամ թողուցին մեզ անոք, և ի վախճանի թէեւ երաշխաւորի միջոցաւ վերջապէս աղատուեցայ սոսկալի վայրէն, բայց անոր ապականիչ և թուանաւորիչ ազդեցութեամբ այնպէս վրէժաւորեալ եղաւ իմ կազմութիւնն որ հազիւ ամիս մը կրցի նախկին առողջութիւնս ստանալ։ Եւ արդ չեմ կարծեր որ առողջապահական ժողովը տեղեկութիւն ունենայ Մայրաքաղաքին մէջ յիշեալ Ղօժաշ Ալէք ըստած տեղոյն զազիր ապականութեան վրայով։

ՅՈՒՀԱՆՆԵՍ ԳԵՈՐԳԵԱՆ
Առաքաղաք, յունիս 25, 1885
ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ

Մի ճամբորդեր առանց անցագիրը արձանագրել տալու։
ԽԲ.

ԱԶԴԲ
ԽԱՌՆ ԺՈՂՈՎ ՅԱՏԱՊԱՋԱՐ

Նիկովիոյ Դաշին Աւետարանական Եկեղեցեաց Խառն Ժողովը պիտի գումարի յԱռաքաղաք սկսելով հինգշաբթի երեկոյ, օգոստոս 20։

Սոյն Դաշին պատկանող ամէն եկեղեցեաց ներկայացուցիչը կը հրաւիրուին ներկոյ գտնուիլ։

Ճ. Ե. ՓԻՐՍ
Պարտիզակ, յուլ. 14, 1885

Կը խնդրուի մեզմէ հրատարակել հետեւեալը։

Մեր բարեկամներէն միոյն ուղեղին մէջ ունոյց մը աճիլ սկսած է (ըստ բըժշկին) և շարունակ կը ցաւի. ստոր պատճառաւ երկու տղերքը տեսնութենէն զրկուած են։ Իմիջը յուսակալութեան եղած է։ Թէ որ այս հիւանդութիւնը բուժուլու կարող եղող մը կայ՝ կամ թէ մէկը այնպիսի անձ մը կը ճանչնայ՝ կը խնդրուի որ հոնին Աւետարանի միջոցաւ մեզ հաղորդել և պատրաստ եղծ ճամբորդել իսկ դարման գտնելու համար։

Խաղինէճի
ԲԱՐՈՑԱՆ, ԲԱՆԳՈՐԵԱՆ
Սերտախա

Կան ի Կ. պոլիս կարող բժիշկը աչքի և գլխու հիւանդութեանց, բայց բժիշկ մը չկրնար անշուշտ ըսել թէ կրնայ բժշկել հիւանդ մը՝ մինչեւ չընեն նորա փախուցանները։

ԽԲ.

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՐԱՆ

Յուլիս 9-ին Թուրքիա 21 թուական, 1885

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՐԱՆ

Գաղութացող կրած յարձակումն ի Հուլիսի
զոր համառոտել յիշեցնեմ անցեալ շաբաթ
թուի մի խնդիր է որ ծանրակշիւ Նա-
նակութիւնն ունի Գաղութայ համար: Զի-
նու հետ խաղաղութիւնը կատարեալ էր,
ի բաց առեալ դաշնագրոյն վերջնական
վաւերացումն Գաղութայ երեսփոխանական
ժողովոյն կողմանէ՝ և Գաղութայի պա-
տարագիր խնդարեալ վերջացած կը նկա-
տէին: Զոր. առ Գաղութայ թէ ընդհ. հը-
րամանաւոր էր Գաղութայի զօրաց և թէ
ներկայացողից Գաղութայ յարք. նիւ Հու-
լիս: Այս վերջին պաշտօնով նա գնաց ի
մայրաքաղաքն Անտաքի ընկերակցեալ իւր
1,000 զօրք: Արդէն կար մի քանի հա-
րար զօրք ի Հուլիս որ միջնորդին մէկ
մասը կը պահէին: Զոր. առ Գաղութայ ար-
ժանաւոր ընդ ունեւորին մի ընկու
պատրուակաւ Անտաքի թագաւորութեան
կնիւնտարեալ այսինքն մանուկ թագաւո-
րին տեղ պաշտօն վարողն ժողոված էր ի
Հուլիս զօրաց մեծ գնեղ մը որ՝ ըստ Գա-
ղութայի տեղեկագրոյ՝ կը հաշուուի թէ
50,000 մարդ էր իսկ զանաւոր: Ասոնք գի-
շերանց յարձակեցան Գաղութացող ժողովի
զօրավորին վրայ որ երկու գնդի բաժ-
նուած էր, կրակ տուին Գաղութայի
բանակին շորս անկեանց և գրեթէ այ-
րեցին զօրքերը իրենց անկողնոց մէջ:
Նախորդ երկու աւելու մէջ թշնամա-
կան սգի ցուցուած էր բանակցու-
թեանց մէջ, և ամէն ինչ անվտանգութիւն
զարթուցանելու հանգամանք ունէր: և
սակայն՝ հակառակ այս ամենուն և ի
ներկայութեան 50,000 մարդով թշնամի
բանակի մը՝ Գաղութայի յարձակումն
յարձակում կրեալ զիւր մէջ կեցան, որ
յոյժ գէշ ցուցիչ է Զոր. առ Գաղութայի զօ-
րավորութեան հանգամանակ: Զարմա-
քը այս է որ Գաղութայի այնչափ թեթեւ
կարուստ ունեցան, — տասն սորանալ և
62 վրաւոր, — մինչ Անտաքի զաւորին
վրայ թողնելն 1,200 և 1,500 մեռել:
Ենթադրեալ թուէ Հոնկ՝ որ կը կարծուի
թէ հեղինակ է նոյն յարձակումն և անցեալ
երկու ամաց մէջ դառնապէս թշնամին
Գաղութայի գերի ինկած է, և միջնա-
բերդը 1,000 թնդանթով և արքայա-
կան սպանող՝ Գաղութացող ձեռքն են:
Զոր. առ Գաղութայի ծանրագիտ զօրք կոչած
է ի Հուլիս, և այլ եւս վտանգի վրայ
չը գգացուիր նկատելով ներկայութիւն
50,000 Գաղութայի զօրաց ի թոնքին:

Այս գործոյն ուղղակի արգիւնդն է
Գաղութայի յարձակումն մը ընդդէմ ա-
հապի զօրավորութեանց, բայց ապաւո-
րութիւնը ցաւալի է զի յայտնի եղած է
թէ խաղաղութիւնը այնչափ ապահով չէ
որչափ թուած էր, և թէ Գաղութայի
կրնան պահել իւրեանց գերքը միայն
ծախսելով աւելի զորս և ապահով բա-
ւական մեծ բանակ մը յԱնտաքի ի թոն-
քին: Եւ թէ Զինատան շուրջն Անտաքի
հաւանական է թէ նորա այլ եւս պիտի
չյարձակին Գաղութայի զօրաց մեծ գնդի
մը վրայ, բայց անվտանգութեան պատճառ
մասին ուղ եւս տարակոյտ չկրնար ըլլալ:

Հուլիսի մայրաքաղաքը Անտաքի 10 միլի
հեռու է Ժողովարէն: և արքեր հաշիւ-
ներ կը թուեն ընտելիք 50,000 և 100,
000: Զոր. Գաղութայի զօրքն է պաշտօնի
մէջ մեծաքանակ արձակ ձուլերու ձեւով
ձուլուած որոց արժէքը կը հասնի 5,000,
000 ֆրանկի, և զիստուած է թէ ու-
նեղէն ձուլեր եւս պահուած կան պաշա-
տին մէջ տեղ մը, բայց զեւ չեն գրա-
նուած: Գաղութայի խորհուրդը ունեցած
են փոխադրել թագաւորական տիպոք
Հուլիս Հաւաքի ի թոնքին, և թերեւս
այս աւելի գրգռեց Հուլիս ընտելաց թը-
նամութիւնը:

Անտաքի խնդիրը կարգադրելու մէջ Գա-
ղութայի պարտին զգուշ ըլլալ չվտանգեալ
գնահատան, որ թէպէտ հաւանած է
Գաղութայի պաշտպանութեան ի վերայ
Անտաքի, այսու ամենայնիւ կը պահէ կարգ
մը անորոշ իրաւունքներ սոյն երկրի վը-
րայ, զորս Գաղութայի գաղտագրոյն մէջ
խտապցած են յարգել: Տարօրինակ գու-
գաղութայութեամբ՝ գաղտագիր պաշտօնա-
պէս ստորագրուեալ Գաղութայի խորհուր-
դանին մէջ ճիշդ այն պահուն յարում
հասան հեռագիրը Զոր. առ Գաղութայ:

ՆՈՐԱՐԵՐ ԼՈՒՐԵՐ

Կարելի է փայտ՝ ընդհ. կառավարիչ
Արեւ. Բուսիլի կողմէն է ի Կ. պոլիս
տեղեկութիւնն ապ Կայսերական կառա-
վարութեան այդ գաւառին մէջ վերջերս
պատահած գիտաց վրայ: Նա պատաս-
խանց նախ թէ գաւառին միջակը այժմ
արդէն է իւր անախ մեկնելուն, բայց
երկրորդ հրաման մը ստանալով պատաս-
խանց թէ կու գայ Պայրամէն ետեւ, և
կը սպասուի հոս մի քանի օրէն:

Կ. պոլսէն յԵւրոպա ձգուելու եր-
կաթուղւոյն մասն զոր պարտի շինել Օս-
մանեան կառավարութիւնը՝ այսինքն Սա-
րամայէն ի վարաքէն՝ միայն 56 քիլոմէթր
երկայն է, և անոր շինութիւնը յանձնը-
րած է շուրս գործակալաց որոց իւրա-
քանչիւնն պիտի շինէ մաս մը:

Հոշակաւոր աւազակութեան Մեհ-
մետ Բէշլիփան՝ կը շարունակէ իւր առ-
պատակութիւններն Կ. պոլսոյ մօտ: Մո-
տերս երեք օգնականներով այցելեց թաշ-
փէօրի գիւղ մօտ կէսընթիւն ուստի՝ կ'անց-
նի իւրիւր երկրորդ օրէն: Յուլիս 10, ուր-
բայ իւր երկու գիւղը հասնելով բանակին
երկու գիւղացի՝ որոց մին էր Հաճի Հա-
սան՝ և պահանջեցին դրամ: Հաճի Հա-
սան ըսաւ թէ ստակ չունէր, ուստի այն-
չափ գանձուեցին գնաւ որ շէր կրնար
շարժիլ: Աւազակաց մին կարենց նորա ա-
կանջը, և պիտի սպաննէր խեղճ մարդը
բայց թողուց ուրիշ գիւղացւոց թախան-
ձանքը: Աւազակը գիւղը մնացին գիւղերը
և ամբողջ շարքով օր և շարքով գիւղեր,
և յետոյ մեկնեցան տանելով իւրեանց
հետ որչափ բան որ կրնային առնուլ Հա-
ճի Հասանի ստացուածքէն:

Պատուաստի նկատմամբ նոր օրէնք
մը հաստատուած է զոր վաւերացուցած
է Վեհ. Սուլթանը: Հանրային և անհա-
տանի զարդաց ըստ շախմատի, բո-
ւոր զինուորք և ոստիկանք և այլ որ
կը մտնեն ի ծառայութիւն կառավարու-
թեան պիտի պատուաստուին, և ամէն
պատուաստում պիտի արձանագրուի ան-
ձին անունով: Գաւառատար պիտի կատարուի
ձրի սոյն գործի յատկապէս թէ չկայ
և վերաբերուած ձեռնարկի մէջ մայրաքա-
ղաքին և թէ գաւառաց մէջ: Հանրային
զարդաց անօրէնք որ անպատուաստ
տղայք կ'ընդունին զարդաց պատժայ են-
թակայ պիտի լինին:

Պատան և Հերսէք Աւստրիացւոց
ձեռքն անցնելէն ի վեր Բաւարացի և
Պայրամի առթիւ Մահմետական ընտել-
աց կողմանէ թնդանթով արձակուել խըս-
տի արգելուած էր, բայց այս տարի
Աւստրիական իշխանութիւնը հրաման ը-
րած են բերդէն թնդանթով արձակել ա-
ւառու և երեկոց սպորական ժամուն,
և ի Սարայի վրայ թող թուած են Մահ-
մետականաց գնել թնդանթով մը այս
նպատակին համար:

Կը թուի թէ սպաննուեց զրամ
պահանջներու խումբն ի Կ. պոլսի բո-
ւորովին ցրուած չէ: Այլ իրից էֆ. թնդ-
անթիւն Արդարութեան նախարարին՝
ստացած է նամակ մը որ կը պահանջէ
150 ոսկի: Սուր զբաւ են նաեւ Առեւ-
տէյն՝ որոց պատրանքն այրեցին՝ և կը
պահանջեն 600 ոսկի վասն ծախսուց զորս
ըրած են այդ առթիւ:

Մը. Բոքս՝ Միացեալ Նահանգաց
կողմանէ նոր դեսպան Կ. պոլսոյ՝ կը
պատուի հոս այս շարքով: Նորա ճամ-
բորդութիւնը ավիանտային վրայ՝ որպէս
կ'իմանանք Սթանբուլէ՝ երկարած է վտան-
գալից պատահարով մը: Ծոգանաւ որով
կը նաւարկէր նոր դեսպանին պատահած
է այնպիսի սոսկալի փոթորիկ մը որ նա-
ւապիտք յուսահատած է նաւորդած
կեանքը աղաւթել: Ի վերջոյ նորա ցա-
մարը խրած է Ալիքիլէի երկրորդ և անց-
նող նաւ մը տանելով անոնց վտան-
գի նշաններն նաեւ մէջ գանձուողներն
առնելով տարած է Լիվորուզ, ուստի
մը. Բոքս հեռագրած է տեղացի Ամե-
րիկեան դեսպանատան:

Օ. Թագիւրդի ոստիկանութիւնը տա-
րօրինակ շտաբան մը ենթարկուած է:
Ծառանակէ մի ի վեր գիւղին մէջ թողին
մէջ տուններն գիւղացի կը քարկծունեն,
ի մեծ սարսափ և անհանգստութիւն ըը-
նակաց: Ոստիկանութիւնը թողին կից
գերեզմանատունը և պարտէզները պա-
շարելով ամէն խաղաղութիւն ըրած է,
բայց չէ կարողացած սոյն անմեկնելի

գործոյն հեղինակները գտնել, մինչ
միւս կողմանէ քարկծութիւնը կը շա-
րունակուին, և թագիւրդի ընտելաց տար-
ուած են թողուլ իրենց բնակարաններն:
Ոստիկանութիւնը իւր խաղաղութեան
հնարքները սպառած ըլլալով՝ որպէս
կ'ըսէ Սթանբուլէ՝ թողեցուց հետ սա եգ-
րակացութեան եկած է՝ թէ ոգիներ են
որ կ'արձակեն քարերու տարախն:

ՆՈՐԱՐԵՐ ԼՈՒՐԵՐ

Պրուսիայի յաճորդութեան խնդիրը՝
որոյ վրայ խոսած ենք երկու անգամ՝
ծագումն առած է ուրիշ հետաքրքրական
խնդրոց: Գրմալըրլանդի զգին յաջոր-
դութիւնը անկարելի հրատարակուած է,
և երկրորդ ժառանգն է նորա 4 1/2 տա-
րեկան ուղին: Կը թեւադրուի որ եթէ
հայրը թող տայ որ այս որդին թողլով
իւր հօրենական տունը երթայ մեծնալ
Բրուսիական արքունեաց մէջ, թերեւս
ընդունուի նորա իրաւունքը սոյն գա-
հուն վրայ: Բայց այս հաւանական չէ,
և ժառանգութեան կարգը կու գայ
Գեմալիքի զգինն որ վերջիս թա-
գուհայն հօրեղոր որդին է և Բիդհա-
նուր հրամանատար Բրիտանական բա-
նակին: Բայց զուրքը ըսած է թէ
չու գեր թողուլ իւր ներկայ պաշտօնը,
մինչեւ իսկ եթէ իւր իրաւունքը ընդուն-
ուի: Անից ետեւ ժառանգութիւնը կ'ը-
նայ երկու որդւոց Գերմանիոյ զաւթա-
նանց իշխանուհայն և իշխանին թա-
գուհայն երկուսոյն գաւառն է, և եթէ
գրգուրութիւնը չընդունի, խնդիրը կրնայ
լուծուիլ ի գահ հանելով զՀերիկոս Բ.,
որի գահաժառանգ իշխանին և իշխա-
նուհայն: Զրոյց կայ թէ Պիտերսը իշ-
խան կ'առաջարկէ Քիլիքի Գեմալիքի զը-
մին իրաւունքը՝ զինով օրէնք մը թէ ոչ-
Գերմանական իշխան մը չկրնար իշխել
Գերմանական գաւառի մը մէջ: Բայց
այսպիսի օրէնք մը պիտի ազդէր ուրիշ
գրգուրութեան մը յաջորդութեան եւս:
Երնէսթ Բ.՝ զուրս Մաքս Գալուրի կո-
թայի՝ ծերունի է առանց գաւառի, և
նորա ժառանգն է նորա եղբորորդին՝
Էմիլիոսի զուրքը, երկրորդ որդի
վերջիս թաղութայն: Հաւանական
է որ եթէ յիշեալ օրէնքը գրուի, Էմիլ-
պուրի գաւառը պիտի նկատուի իւր բա-
ցառութիւն:

Զրոյց կայ թէ իւր երեւոտական
տագնապէն ազատուելու համար, Մեքսի-
կոյ կը հաճի վաճառել իւր երկրին հիւ-
սիսային մասը Միացեալ Նահանգաց, և
թէ գործակատար մը զրկած է բանակ-
ցիլ այս մասին Նախագահին և զահլին
հետ ի Ուոլինկիլէն: Ծոգեկառաց ընկե-
րութիւնը որոց արուելու օգնութիւնն
դադարած է, որպէս նաեւ արջառաց և
հանրապետ աշերթ՝ որք կ'ուզեն ի ձեռս
երկը ընդարձակ դաշտեր արօտի հա-
մար և հիւսիսային Մեքսիկոյի հարուստ
հանքերն՝ կը ջառագովեն գնել սոյն եր-
կրը, բայց ընդհանուր Միացեալ Նա-
հանգը հակառակ դադարու կը յայտ-
նեն:

Ծանուցած ենք մարտային պատե-
րազմն ընդ մէջ Գաղութայ և Բուսիլի-
ն և այժմ նման պատերազմ մը կը սպա-
նայ ծայր ընդ մէջ Գերմանիոյ և Աւս-
տրիոյ: Գերմանիա աւելցուցած է իւր
մաքը որով Աւստրիական առեւտուրը
յոյժ կը վնասուի, և Աւստրիա այժմ կը
սպառնայ վրէժ լուծել: Հուսկորիա՝ որ
ձեռնարկեալ էր երկրի չէ՝ մասնաւոր
փոյթ չունի օգնել Աւստրիոյ, բայց կը
կարծուի թէ ստակէ կարգադրութիւն մը
պիտի ընեն: Հուսկորիա աշտի գնէ
ծանր մաքս Գերմանական ձեռնարկեա-
տի վաճառաց վրայ, և Աւստրիա պիտի
գնէ մաքս Բուսիլիական ցորենի և ար-
ջառաց վրայ: Այսինքն՝ Հուսկորիական
կառավարութիւնը պիտի ստիպէ իւր ժո-
ղովուրդը գնել Աւստրիական վաճառք
փոխան Գերմանականին, և ի փոխարէն
Աւստրիական կառավարութիւնը պիտի
ստիպէ իւր ժողովուրդը գնել Հուսկո-
րական ցորենի և արջառ փոխան Բուսի-
ականին:

Պուլաւիոյ իշխանն մեկնեցաւ Սո-
ֆիայէ յուլ. 7ին և հասաւ հետեւեալ օրն
ի Բէշլիա ուր մնաց 4 օր: Անտի ուղե-

ւորեցաւ յԱնգղիա ուր պիտի ներկայ ըլ-
լայ իւր եղբոր ամուսնութեան ընդ Պէ-
սիլիա իշխանուհայն՝ կրտսերագոյն
գուստր վերջիս թագուհայն:

Անգղիական զօրքն ընդ հրամանա-
տարութեամբ Զոր. Պրուսիական թո-
ղած են զՏոնկոյա վերին երկրորդ
մէջ: Լորտ Ուոլի յԱնգղիայ է, և Սըր
Է. Պէյրիկ՝ երկրորդ Անգլ. հիւսիս-
տան եւս կ'ուղեւորի անգլ. Զրոյց կայ
թէ նորա պաշտօնն ուրիշ պիտի յանձ-
նուի:

Յուլ. 16ին տեղեկութիւն մը հրա-
տարակց թագ. թէ Ռուսիայի յառաջ
կը քալին դէպ ի Զուլֆիթար: Ասոր վը-
րայ գրեցին ինկան Լոնտոնի սակարանին
մէջ: Անգղիական արժէթուղթ ինկան
1 1/2 առ հարկուր, և Բուսիլիանք եւս
առեւել: Լորտ Ռ. Զըլիլ՝ նախարար վասն
Հնդկաստանի գործոյ՝ երեսփոխանական
ժողովոյ մէջ հարցման մը պատասխանելով
ըսաւ թէ այս մասին տեղեկութիւն մը
չկար, բայց թէ լուրը հեռագրուած էր
Գիւղ. Բիճուէր անգլ. Աֆղան սահմա-
նադրոյ Գանձնախմբին: Լոնտոնի թեր-
թերս յուլ. 16ին կը ծանուցանեն թէ երբ
Լորտ Սալզբուրի եկաւ ի պաշտօն, համա-
ձայնութիւն կար թէ պիտի պահուէին
արդէն եղած կարգադրութիւններն ըստ
որոց Բէնձաէի պիտի արուէր Ռուսիոյ,
և Զուլֆիթար Աֆղանիստանի էմիրին:
Բայց յետոյ Ռուսիացիք պահանջեցին նոր
տեղեր որոց մին է Զուլֆիթար: Զարը
կ'ուզէ ներկայել սոյն պահանջը սահմա-
նադրոյ յանձնախմբին, բայց չկար-
ծուի թէ Լորտ Սալզբուրի պիտի հաւա-
նի ասոր: Սակայն արժէթուղթը գրեցին
սկսած էին բարձրանալ յուլ. 16ին թէ-
պէտ հասած չէին նախկին աստիճանին:

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զոր. առ Գաղութայ կը հեռագրէ թէ
արքայական ընտանիքը դարձած է ի
Հուլիս, ի բաց առեալ դեռահաս թագա-
ւորը զոր թուէ իշխանը՝ երկրորդ խնա-
մական և կը լուր ընդգիծողի կուսակ-
ցութեան՝ կը պահէ իւր քով: Արքայա-
կան ընտանիքը պաշտօնական հրատարա-
կած են զիշխան թուէ, և կարգած են
այլ ոք վարել նորա պաշտօնը:

Լոնտոնի երկու թերթեր կը ժխտեն
Թագ. թէ իշխանին հաղորդած լուրը թէ
Ռուսիացիք յառաջ կը քալին դէպ ի Զուլ-
ֆիթար, Թագ. առ Սթ. Բեքքուսթը կը-
սէ թէ Զարը որչափ է շատեւ որեւիցէ
քոյլ որ կրնար վտանգել բանակցու-
թիւններն որ յառաջ կը տարուին ընդ
մէջ Անգլիան և թէ Ռուսական զօրքն
ամենապաշտել կարեւորութիւն ունեցող
շարժում մը չեն ունեցած:

Բրիտանական նոր նախարարութիւն-
ը վաւերացուցած է իւր նախորդին ո-
րոշումն որ Կ. պոլսոյ գեապան կը կար-
գէ զՍըր Է. առեւտր թորթիլը: Սըր Է.
Թորթիլը թողած է իւր նախկին պաշ-
տօնն ի Սթ. Բեքքուսթուրի և կ'ուղեւո-
րի ի Լոնտոն:

ՍՏԱԿԻԳԻՆԵՐԸ

Յուլիս 8/20, 1885			
Գրեմ. (միացեալ) 47 36 իւր. երկ. բաժին 41.50			
ԳՐԱՄ. ՍՏԱ. Իւր. 100			
Մեքսիկէ	108 4	Բուսիլի քոլ	90.42
Գալի		Նաքսիլի	87.35
Սալզբուր	99	Գիւլի	51.45
Պէյրի	402 30	Անգլ. իւր	410.24
Սալզբուր	402 33	Մանք քոլ	9.5

Ամերիկայի միութնաբաց ընկերութեան կողմէն
խմբագիր Ջ. Գ. Կրիկ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱԿԻՍԻՆ Գ. ՊԱՆՏԱՆԻՍ (ԱՐԱՄԵՆԻ)
Ձագմագընը, Յակոբյան խան, 15